Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Piggfrö i Skåne

Kjell-Arne Olsson & Charlotte Wigermo

Bild 1. Rinkaby grusgrop mot söder år 2000. Lokal för piggfrö 1993–2005. Foto: Torgny Roosvall.

”Vad är detta?” Hade det inte varit för Hillevis utrop den här julikvällen 1993, hade nog ingen av oss kommit ihåg denna dag. Floravårdsgruppen inventerade i Rinkaby grusgrop när Hillevi höll fram en blåblommig planta. Mest liknade det en förgätmigej men frukterna var täckta av tydliga krokborst. Även om ingen av oss hade sett en sådan växt tidigare, anade några av oss vad det kunde vara. En snabb titt i en medhavd flora bekräftade mycket riktigt att det var piggfrö *Lappula squarrosa* vi funnit. Nu kunde vi se att det fanns åtskilliga exemplar på den sandiga, uppkörda markvägen vi gick utmed. Dessutom växte den på öppen sandig mark i grusgropens omgivningar.

Piggfrö är en ettårig, 5–40 centimeter hög växt, som tillhör familjen *Boraginaceae*, strävbladiga växter. Stjälken är styvt upprätt, täckt med utstående vita hår och oftast utspärrat grenig. De små ljusblå blommorna med gul mitt hittar man i grentopparna. Piggfrö gror framför allt på våren och blommar i juni och juli. Frukterna sitter på korta, upp till en halv centimeter långa, upprätta fruktskaft. Delfrukterna har smala kroktaggar som sitter i två eller tre rader runt kanten. Piggfrö är klassad som Starkt hotad (EN) på den svenska rödlistan över hotade växter.

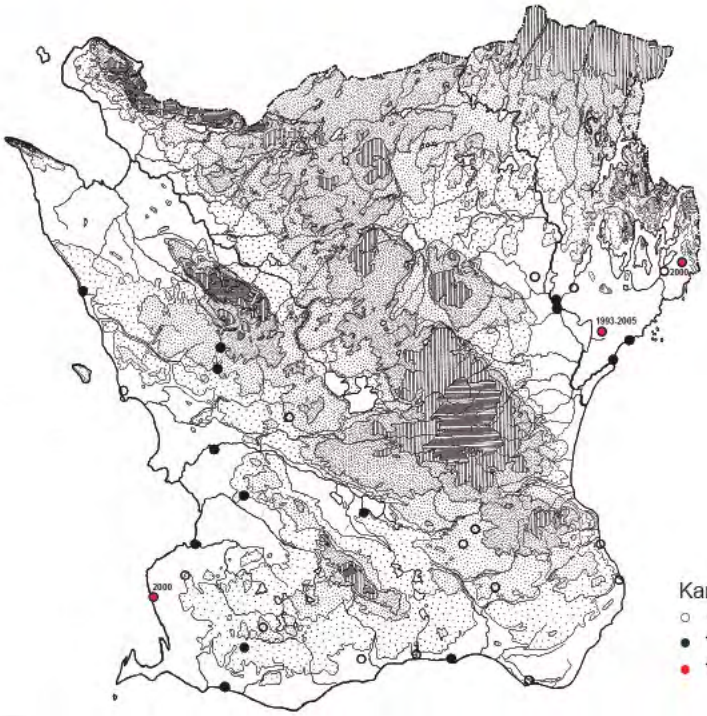
Även om piggfrö är en gammal medlem av vår flora (första fynduppgiften publicerades på 1600-talet), har den sitt ursprung från stäppområdena i Sydosteuropa och västra Sibirien. Den är en konkurrenssvag art som trivs i varmt, soligt och torrt klimat. Då den har svårt att hävda sig i konkurrens med andra växter, är den hänvisad till lokaler som hålls

Bild 2. Piggfrö i Rinkaby grusgrop år 2004.
Foto: Torgny Roosvall.

Tabell 1. Antal plantor av piggfrö i Rinkaby grusgrop 1993–2005

År	Antal plantor
1993	åtskilliga ex.
1998	rikligt
2000	2000 ex.
2001	några 100 ex
2003	inte återfunnen
2004	20 ex.
2005	15 ex
2006	inte återfunnen
2007	inte återfunnen
2009	inte återfunnen
2010	inte återfunnen
2011	inte återfunnen
2012	inte återfunnen

Karta 1. Piggfrö i Skåne.
○ < 1923.
● 1923–1973.
● 1993–2005.

Bild 3. Harvad markväg i Rinkaby grusgrop 2010. Åtminstone hittills har piggfrö lyst med sin frånvaro. Foto: Torgny Roosvall.

öppna genom t.ex. tramp eller uppkörning. Växtmiljöerna kan vara grustag, åkrar, ruderatmarker, hamnar och bangårdar.

Piggfrö har spridda och ofta högst tillfälliga lokaler i södra och mellersta Sverige. I Skåne har den nog aldrig varit vanlig, men fram till 1930-talet var den konstant känd från ett tiotal lokaler. Under vår inventering för Skånes flora blev den bara funnen på tre lokaler – Rinkaby grusgrop, Klagshamn söder om Malmö och Håkanryd öster om Bromölla. På de två sistnämnda platserna blev den enbart noterad vid ett enda tillfälle (båda år 2000), medan den fanns i Rinkaby grusgrop under en lång följd av år. Sedan upptäckten 1993 är det framför allt Torgny Roosvall som följt piggfröets tillbakagång på denna fina botaniska lokal som finns närmare beskriven i *Floran i Skåne. Vegetation och utflyktsmål* s. 258–259. Sedan 2005 har den inte setts till här, vilket nog främst beror på att grusgropen och dess närmaste omgivningar inte längre är föremål för militära övningar i samma utsträckning som tidigare. På lokalen i Klagshamn har Malmö kommun nyligen röjt ett ganska stort område där det säkert kan vara all idé att leta efter piggfrö framöver. 2010 harvades ytor i Rinkaby grustag, men några piggfrön har åtminstone hittills inte visat sig. Under 2012 letade Göran Nilsson förgäves efter piggfrö på dessa tre lokaler samt besökte även flera äldre lokaler (Ystad hamn, Åhus hamn och Västra hamnen i Malmö) där arten varit sedd före 1980. Resultatet var nedslående. Inte en enda individ kunde påträffas.

Vill du idag vara säker på att se piggfrö måste du nog dessvärre lämna Skåne. Dock, om du är på väg norrut och stannar till för att njuta av kulturhistoria och vacker utsikt vid Brahehus utmed Vätterleden norr om Jönköping, kan du passa på att bekanta dig med denna ovanliga växt. Ruinen är nämligen en fin lokal för piggfrö sedan tidigt 1800-tal.

Referenser

Anderberg, A. & Anderberg, A-L. *Den virtuella floran.* www.linnaeus.nrm.se

Edqvist, M. & Andersson, U.-B., *Piggfrö. Informationsblad om rödlistade kärlväxter.* Svenska Botaniska Föreningen.

Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.), 2007. *Smålands flora.* SBT-Förlaget, Uppsala.

Olsson, K.-A. , m. fl. (red.), 2003. *Floran i Skåne. Vegetation och utflyktsmål.* Lund.

Tyler, T. m. fl. (red.). *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning.* Lund.